

УДК 14:165.241

ЛИТВИНЧУК О. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних наук
Житомирського державного технологічного університету
(Житомир, Україна) E-mail: oksana.litva@yandex.ua

ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ АДАПТИВНИХ ПРОЦЕСІВ

Усі ми живемо в спільному просторі кризового суспільства, у якому співіснують світи різноманітних верств населення. Питання життєвої адаптації людини в сучасних умовах стають надзвичайно актуальними. Світ настільки змінний і нестабільний, що він корінним чином змінює всю систему ціннісних пріоритетів людини, від якої сьогодні об'єктивно вимагаються такі людські якості, що вважалися рідкісними. Люди, які ідентифікують себе з різними соціальними групами, по-різному бачать те, що відбувається в суспільстві, їхні світи насичені різним змістом і цінностями. Зміни, притаманні сучасному суспільству, диктують нові вимоги щодо життєдіяльності людини і її світосприйняття. У процесі дослідження трансформацій ідентичностей було використано метод логічного аналізу. Свою роль відіграв і такий метод, як синтез. Отримані результати показали, що в сучасних умовах все зазнає якісних змін. Це створює ситуацію життєвого дискомфорту, у результаті чого світ стає для сучасної людини чужим.

***Ключові слова:** руйнація світу, адаптація людини, аномія, криза ідентичності, громадянська ідентичність українців, маргінальність.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Створення та розвиток суверенної української держави спричинили зміни в політичній, соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя, які, безперечно, вплинули на трансформації ідентичностей населення країни. У зв'язку з цим актуальність теми нашого дослідження визначається як суспільними перетвореннями, що їх переживає сучасне українське суспільство, так і позиціями кожної окремої особистості, яка перебуває в епіцентрі цих подій. З одного боку, перед нами постає практична необхідність для осмислення сучасних перетворень і бачення проблеми взаємодії особистості та суспільства, визначення перспектив та напрямів соціальних процесів. З іншого боку, самі зміни в українському суспільстві супроводжуються оновленням соціального бачення сучасної реальності. Зміни в суспільстві постають перед нами в площині формування різноманітних поглядів і тлумачень.

Ми маємо унікальну можливість дослідити трансформації не лише як зіткнення інтересів великих соціальних груп, які традиційно розглядалися в ролі головних суб'єктів соціальних перетворень, визнання набуває й особистісний зріз проблеми, коли предметом дослідження стає внесок індивідуальних суб'єктів в оновлення соціальної системи. Актуальності набуває зосередженість на ситуації взаємозалежності особистісних і суспільних

змін – рух суспільства стає елементом безпосереднього життєвого досвіду індивіда.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спираються автори

Звичайно, пошук світоглядно-духовних засад українства, його мислення, своєрідних архетипів, особливостей національної, соціальної, ментальної ідентичностей ведеться давно. Достатньо згадати таких відомих дослідників української діаспори, як Г. Ващенко, О. Кульчицького, І. Мірчука, Д. Чижевського тощо. Серед сучасних українських вчених відзначимо, безумовно, І. Бичка, А. Бичко, П. Гнатенка, С. Кримського, М. Поповича. Ці науковці не тільки актуалізували проблему українства, української душі, але й зробили внесок у концептуалізацію вказаного феномена.

Сучасна наука має вагомий теоретичний та емпіричний доробок у контексті аналізу способу життя, стилю життя, культури життя, типології й структури особистості, ціннісних орієнтацій, мотивації поведінки, соціалізації й виховання тощо. Перш за все варто виділити роботи Є. Головахи, О. Донченко, В. Євтуха, С. Макеєва, О. Куценко, Н. Костенко, Н. Паніної, В. Пилипенка, І. Попової, А. Ручки, Л. Сохань, В. Тарасенка, В. Хмелька, М. Шульги, Ю. Яковенка, у яких досліджується внесок різних соціальних суб'єктів у процес суспільних перетворень. Разом з тим ці дослідження концентруються насамперед на груповому суб'єкті, а проблеми індивідуального суб'єкта торкаються переважно в психологічному аспекті соціальної структури.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проблемна ситуація

Найважливішим компонентом дослідження адаптації людини до суспільних змін є вивчення суб'єктивної картини життєвого світу особистості. Звісно, що наше дослідження не може концентруватися лише на внутрішніх процесах. Фактори, які впливають на зміни особистісної картини світу людини мають тісний взаємозв'язок із динамікою міжособистісних стосунків, із проблемами ідентифікації, що і стало предметом нашого дослідження.

Мета наукового дослідження – дослідити специфіку адаптивних процесів, які переживає людина, у контексті трансформацій її ідентичностей.

Реалізація мети спричинила розв'язання наступних завдань: по-перше, визначити головні теоретичні положення системи особистість-суспільство в контексті ідентичностей; по-друге, проаналізувати причини, які призводять до руйнації сучасного світу; по-третє, розглянути проблему адаптації людини в сучасному суспільстві, крізь призму кризи ідентичності; по-четверте, підкреслити зв'язок між кризою ідентичності та маргінальністю.

Обговорення проблеми

У період докорінних змін соціальних структур ситуація руйнації в кризовому суспільстві набуває для людини особистісного характеру, одночасно відбуваються два процеси: руйнація соціуму і руйнування картини цього соціуму в свідомості людини. Як зазначає В. Муляр, в кінці ХХ століття провидіння знову вирішило випробувати нас, подарувавши шанс для самореалізації, однак розгубленість, розщепленість українства ми бачимо і

зараз. А пошуки його об'єднавчих засад продовжуються з новою силою у нових умовах [4, с. 279–280].

Життєвий світ особистості уявляється як система підпросторів, які взаємоперетинаються. Внутрішній світ людини містить простір бажань, потреб, можливостей, простір заборон і диспозицій, простір ціннісних орієнтацій і очікувань, простір статусів і ідентитетів. Зважаючи на динамічність життєвого світу особистості, межі між просторами постійно змінюються внаслідок дії трьох основних чинників: змін, що відбуваються в соціальному просторі; змін, що виникають внаслідок дій (усвідомлених чи несвідомлених) самої людини; і змін, які виникають у результаті переоцінювання світу в цілому або окремих її фрагментів. Руйнація картини світу у зв'язку з суспільними трансформаціями зумовлює насамперед оновлення реального життєвого простору у відповідності зі змінами об'єктивної соціальної реальності. Унаслідок цього змінюються в цілому координати особистісного світу в соціальному просторі. Ця зміна координат розподіляє як суб'єктів між різними соціальними групами і, відповідно, зміну їх статусів та ідентичностей, так і осмислення цих змін людьми, їхні суб'єктивні оцінки нових позицій в суспільстві. У соціальному просторі проблеми виникають на рівні різноманітних інституцій, діяльність яких створює перешкоди і, водночас, пропонує загальні засоби для їх подолання. У житті реальних людей формуються індивідуальні стратегії подолання проблем, утворюється інноваційний соціальний простір, у якому й відбувається творення нових норм моделей життєдіяльності, які стають структурними компонентами соціального світу. Саме тут людина проявляє свою поведінкову активність, що зумовлюється як об'єктивними змінами способу життя, так і соціально-психологічними чинниками, що виникають у результаті трансформації особистісної картини життєвого світу. Її перебудова складається з оцінки змін, що відбуваються в суспільстві, переоцінки старої і вироблення нової системи цінностей. Відповідно до цього формується емоційне ставлення до нових реалій, визначаються оцінкові позиції щодо змін життя в цілому. У результаті формується образ нової соціальної реальності, який стає основою для розуміння людиною особистісного становища в новому світі. Разом з тим відбувається переоцінка власних можливостей, очікувань і бажань, виробляється нова поведінкова лінія.

Якщо розглядати процес адаптації людини ззовні, то він виглядає як намагання особистості вписати власний життєвий світ у нову систему соціальних координат. Проте, насправді, все відбувається навпаки. Адаптованою можна вважати людину, яка прийняла нову соціальну реальність у власну систему уявлень про світ. Таким чином адаптація до суспільної кризи передбачає насамперед наслідування особистістю нових атрибутів соціального світу і створення на цій основі оновленої суб'єктивної картини світу.

Своєрідним віддзеркаленням проблем особистісної адаптації є насамперед вивчення феномена **аномії**, що описує стан утрати ціннісних орієнтацій і норм, які викликані певними соціальними умовами та соціально-економічними процесами в суспільстві. Український дослідник Є. Ходус зазначає, що аномія є результатом суперечностей у соціальній структурі

суспільства, а соціальна аномія в українському суспільстві – наслідок перемін, які відбулися в різноманітних вимірах соціокультурного поля. На думку В. Андрущенка, аномія зумовлена розривом соціальних зв'язків і нездатністю до самоідентифікації з певною спільністю. Аномія викликає відсутність моральної регуляції поведінки, самоконтролю, самодисципліни, волевиявлення. Маргінальність часто спричиняє втрату власного «Я», перетворює людину на маріонетку випадкових емоційних вибухів, на чуттєвозалежну істоту, не здатну до послідовної систематизації діяльності [6, с. 341]. Саме в цьому контексті питання адаптації на мікрорівні набуває важливого значення щодо аналізу суспільних перетворень.

Сама криза в соціально-психологічному плані – це крайній вираз дезадаптованості людей, таким чином успішність процесів особистісної адаптації є невід'ємною складовою подолання суспільної кризи. Соціальні трансформації породжують одночасно довготривалі, неконтрольовані труднощі, які діють як макростресори. Під їхнім впливом психологічна ситуація, пов'язана з пристосуванням до суспільних трансформацій, поступово змінюється, кризове стає повсякденним, втрачаючи стресовий характер. Як результат у суспільстві поширюється стан психологічної втоми і апатії.

Важливим чинником для людини, що визначає рівень стресовості ситуації, є цінність того, що людина може втратити. Соціальна нестабільність сприймається як хронічний стресор, бо під загрозу потрапляють життєво важливі цінності людини. Внутрішній конфлікт провокує розходження між бажаним і доступним. «Щоб захистити і зберегти особистісно значуще, людина вдається до різноманітних стратегій подолання труднощів – стратегія когнітивного типу полягає в намаганні логічно осмислити ситуацію і чітко усвідомити можливі втрати; стратегія емоційного типу, спрямована насамперед на те, щоб опанувати свої почуття і відновити емоційний баланс; стратегія прагматичного типу базується на практичних діях з метою подолання кризової ситуації» [3, с. 186]. Аналіз ситуації соціальних змін засвідчує, що в поведінці населення фіксуються всі ці типи стратегій.

Розвиток трансформаційних процесів засвідчує, що особистісний ресурс виявився сильнішим за соціальний. Якщо суспільство змінюється повільно, то криза ідентичності долається порівняно швидко. Слід зауважити, що людина не просто живе, але й переживає все те, що з нею відбувається. Переживання, які пов'язані з поліпшенням життя, з успіхами в досягненнях, стають для особистості ціннісно-значущими. А значущо-тривожні виникають як реакція на несприятливі умови існування в результаті незадоволення потреб. У зв'язку з постійною нестабільністю частіше виникає дефіцит позитивних переживань, що супроводжується негативними емоціями.

Ситуацію ускладнює і те, що людина й реальність, яка постійно трансформується, перебувають в опосередкованих взаємовідносинах. Особистість суб'єктивно сприймає все розмаїття нового життя. Відчуваючи негативні впливи, вона не може усвідомити їх причин. Життєві позиції ґрунтуються на перетині особистісного досвіду та інформації, яку людина отримує, шляхом спілкування з іншими людьми, а також із засобів масової

інформації. Таким чином нове уявлення про життєвий світ вибудовується не лише завдяки достовірній інформації, але й завдяки обману. Ця ситуація значно ускладнює формування об'єктивних уявлень про світ, проте українці вже звикли до такої ситуації. Як зазначав американський психолог П. Екман, «упродовж кількох десятиліть радянські люди засвоїли, що досягнути чогось вони можуть лише в обхід поширеним розпорядженням. Хитрощі й обман у цій країні перетворилися на норму. Кожен знав, що закони не справедливі, система хибна й вижити можна лише перехитрувавши систему» [1, с. 10]. Люди застосовують різні засоби психічного захисту, зокрема вербалізації стресових чинників. Завдяки чуткам, які конкурують із офіційними джерелами інформації, компенсують брак офіційної інформації, поділяючи світ на своїх і чужих, виконуючи стратифікаційну функцію, допомагаючи утверджувати власну ідентичність. Завдяки цьому в населення формується імунітет, який полегшує сприймання калейдоскопічності життя.

Поряд із зовнішніми впливами існують і внутрішні – особистісні установки та стереотипи, які впливають на сприйняття об'єктивної реальності.

Однією з сутнісних характеристик суспільства, що трансформується, виступає кризова ситуація, яку переживає населення. Процеси ідентифікації за таких умов набувають форми кризи індивідуальної ідентичності, що виникає внаслідок усвідомлення особистістю невідповідності загальних норм, які тепер видаються помилковими, із соціально бажаним. Можна з упевненістю говорити про певну територіальну роз'єднаність українського суспільства, зумовлену цілим набором факторів. Таким чином більшість громадян сучасної України не володіють достатнім рівнем територіальної ідентичності, щоб можна було говорити про спільну ідентичність. Єдиним винятком виступає Західна Україна, для жителів якої українська належність є домінуючою.

Зважаючи на вище зазначене, можна стверджувати, що криза ідентичності людського індивіда і маргінальність – родинні поняття, тому що в реальному житті соціуму та індивіда вказані явища органічно взаємопов'язані. На методологічному рівні при всій мережі цих взаємозв'язків ми повинні розглядати маргінального індивіда та кризу його ідентичності як причину і наслідок. Саме маргінальні обставини, у котрі потрапляє людина, зумовлюють її відповідний соціальний статус, який рано чи пізно стає причиною руйнування її ідентичності. Криза ідентичності – це наслідок маргінального статусу людини. Виникнувши і стабільно функціонуючи певний час, криза ідентичності може зумовити нову хвилю маргінального статусу людини. Звернемо увагу на їх взаємозв'язок.

Маргінал у період кризи набуває цілої низки негативних психологічних ознак: сумніви щодо власної повноцінності, гіпертрофоване занепокоєння щодо власного майбутнього, невизначеність зв'язків із друзями, переживання щодо власної ізоляції, хвороблива сором'язливість, самотність, надмірна мрійливість, уникнення будь-якого ризикованого вчинку, нездатність насолоджуватися життям і впевненість у несправедливому ставленні оточуючих до власної особи. Нерідко моральна та психологічна кризи, внутрішній конфлікт, втрата

соціальних орієнтирів завершується трагічно. Тривалість перебування в кризовому стані закріплює риси маргінальної особистості.

Звичайно, у практичному житті дуже складно провести чітку межу між нормою і відхиленням від неї, обрати критерії розрізнення, указавши, де закінчується одне й починається інше. Однак остаточним мірилом перебування індивіда в маргінальному статусі є завжди сам індивід. Саме він відчуває такий статус. І в цьому плані важливим є одне: умовою чіткої здорової ідентичності виступає реалізація ціннісно-сислової системи в діяльності людини.

Щоб зрозуміти сутність кризи, необхідно звернутися до динамічного аспекту особистісної ідентичності. Криза ідентичності – це порушення її динаміки, яка полягає в неможливості (найчастіше тимчасовій) повернутися до попередньої ідентичності або сформуванню нової. Якщо структура ідентичності занадто ригідна або не вдалося віднайти варіант адекватних змін, які відповідають новим умовам, то в процесі кризи вона руйнується, поступаючись місцем новій. Ситуація кризи ідентичності характеризується підвищенням тривожності, виникненням відчуття самотності, переважанням негативних емоцій. Міжособистісні стосунки оцінюються з позиції нерозуміння та віддалення.

На феноменологічному рівні криза особистісної ідентичності – стан, у якому людина не може зрозуміти, хто вона така. Виникають труднощі при висловлюванні власної думки. Людині, яка переживає кризу ідентичності, складно зрозуміти, чого вона хоче, визначити, що в цій новій ситуації для неї цінне, якої точки світогляду дотримуватися. Вона намагається уникати прийняття власних рішень. Порушуються цінності, людина не відчуває багатогранності й різноманітності життя; сприйняття прекрасного породжує негативні емоції; виникає страх поділитися з близькими власними переживаннями. Здебільшого людина закрита для навколишнього світу. Власний стан може сприйматися як відсутність сил та енергії, як втома.

Очевидно, що криза ідентичності – наслідок розчарування пануючими ідеалами й цінностями, зниження довіри до них та існуючої влади. Будучи результатом суперечності між статусом людини та соціокультурним стандартом середовища, вона проявляється в різних формах, причому глибинність та серйозність кризи, а також її наслідки залежать від того, які саме складові ідентичності порушені. Тут важливо зазначити, що швидкість і глибина маргіналізації людського індивіда перебувають у прямій залежності від характеру порушення внутрішньої композиції людських сил, а саме: якщо поляризація або переміщення різних елементів вказаної структури відбувається від країв або низів структури до її центру або верхів, тоді процес набуття індивідом маргінального статусу проходить повільно, протягом тривалого часу. Це дає можливість людині з меншими затратами стати маргіналом. Зовсім інша картина, шокова та катастрофічна за своєю сутністю, виявляється тоді, коли руйнація звичної структури людських сил індивіда відбувається дуже швидко, навіть миттєво. Це ситуація обвалу, особистісної катастрофи, майже смертельного страху за власне існування та існування своїх рідних та близьких, за самореалізацію, смисл життя. Причинами занурення в маргінальний статус

(повільного чи швидкого) можуть бути «втрата укоріненості в бутті» та фрагментація життєвого контексту, і дистанційність індивідуального вибору від колективних життєвих образів, і порушення кордонів безконфліктного функціонування традиційних типів зв'язку та «близькості» між соціальними спільнотами, і типи соціальної ідентифікації в суспільстві, і численність життєвих середовищ та форм життя тощо.

Зауважимо, що головним наслідком маргінальних процесів у сучасній Україні на рівні окремої людини є те, що вона зіштовхується з явищем поступової або швидкої загрози руйнування і навіть втрати власного «Я», своєї унікальності, своєрідності, ідентичності. Події останнього часу, які відбуваються, зумовлюють потужні зсуви в ціннісних пріоритетах українців, зокрема у вимірах спільної територіально-просторової, громадянської та державницької ідентичності, усвідомлення ними європейського майбутнього України. Стан гострої кризи стимулює такі адаптивні реакції, як зібраність, збереження самоконтролю, критичне ставлення до соціальних інституцій, які не можуть стабілізувати ситуацію, зростання відповідальності за життя.

Після Революції Гідності і подальших доленосних для України подій можна говорити і про серйозні зрушення у вимірах громадянської ідентичності українців, зростання громадянської свідомості, самоорганізованості суспільства. За даними соціологічної служби «Рейтинг», зараз більшість українців (52 %) готові терпіти економічні труднощі, вірячи в те, що у майбутньому це призведе до покращення життя. А нещодавно таких людей було значно менше – 39 % [5, с. 14].

Говорячи про деякі нові тенденції у процесах формування спільної ідентичності українців у територіально-просторових, громадянських, державницьких вимірах, варто зазначити, що на відміну від дореволюційного періоду, спала актуальність такої ідентичності в інших вимірах, наприклад, у мовному. Насьогодні можна спостерігати пом'якшення гостроти мовної проблеми. Очевидно, що це пов'язано з подіями на сході України і російською агресією. Таку тенденцію бачимо по всій країні, у тому числі й на заході України. Разом з тим суттєво змінюються пріоритети зовнішнього руху українського суспільства: тут очевидний перелом у бік Європи. За різними даними абсолютна більшість українців бачить своє майбутнє в об'єднаній Європі, і лише невелика частка громадян спрямована до Росії. Чим більше північний сусід буде розпалювати криваві події у східних областях України, несучи при цьому повну руйнацію інфраструктури регіону, тим менше залишиться його прихильників не тільки по всій Україні, але і у «гарячих регіонах» нашої країни. З іншого боку, постійно зростає частка бажаючих жити у європейському домі. Як зазначає відомий український економіст О. Пасхавер, при загальному показникові прихильників європейського вибору українців у 55–60 %, тотальна його підтримка спостерігається серед молоді [4, с. 6].

Одночасно масова свідомість демонструє певну здатність протистояти ситуації суспільної аномії та втрати орієнтирів. Ціннісна система все ж таки не зруйнована остаточно не зважаючи на те, що важливі цінності слабо ідентифікуються з будь-якою культурною традицією. У масовій свідомості

спостерігаємо розімкнення громадського й особистісного, нормативного й індивідуального, яке допомагає людям відновити втрачені соціальні ідентичності завдяки збереженню відчуття цілісності власного «Я», що відокремлюється від соціуму, який руйнується на їхніх очах.

Аналіз особистісного пристосування до перетворень потребує впорядкування людиною власного життєвого простору, визначення свого місця в ньому через самоінтерпретацію, збереження цілісності «Я-концепції», а також адаптація до умов суспільної кризи. Варто пам'ятати, що періоду суспільної кризи передувала ситуація, відтворювана в суспільстві впродовж десятиліть – війни, відсутність свобод, репресії. Люди, які все це відчули на собі, перебувають під впливом стресогенних чинників. Зрозуміло, що за таких умов їм загрожує зниження рівня самоповаги, гостре відчуття особистісної некомпетентності, моральне знесилення. Ці негативні тенденції більшою мірою компенсувалися ідентифікацією із визнаними ідеалами. Суспільні трансформації порушили групову ідентичність, коли певні групи належності втратили для людини позитивне значення. Сутність такої життєвої стратегії полягає в тому, що особистість намагається відновити свою внутрішню ідентичність, протиставляючи її тій системі цінностей, яку вона принципово не сприймає.

Висновки

Отримані результати показали нам, що в сучасних умовах все зазнає якісних змін. У результаті формується уявлення про цілісність світу. Людина стикається з гострою світоглядною проблемою. Вона полягає в тому, щоб будувати свою життєву перспективу з думкою про те, що цілісності не існує. У результаті й впливає проблема світоглядних засад людського життя. Це створює ситуацію життєвого дискомфорту, у результаті чого світ стає для сучасної людини чужим. Отже, зафіксована в багатьох дослідженнях криза ідентичності відбиває деструкцію певних елементів соціальної структури. Трансформаційні процеси підтверджують, що особистісний ресурс є більш стійкішим у порівнянні з соціальним. При повільній зміні суспільства, криза ідентичності долається порівняно швидко. Пошуки ідентичності відбивають спроби особистості відтворити такий образ оновленої соціальної картини, у якому її місце було б визначеним. Людина має адаптуватися до трансформацій внутрішньо, щоб ефективно діяти в об'єктивній реальності. Саме суспільні трансформації створюють умови взаємопов'язаності в єдине ціле особистості і навколишніх змін. Виробивши нову життєву стратегію, особистість переходить від реконструкції «образу світу» до реконструкції самого світу.

Таким чином зауважимо, що цілий ряд понять, які були піддані аналізу вище, мають одну і ту ж генетичну нішу, оскільки характеризують складність сучасного світу та його різноплановий вплив на життєдіяльність людини.

Напрямки подальших наукових досліджень

Основні положення та висновки наукового доробку створюють теоретичне підґрунтя для подальших наукових досліджень трансформаційних процесів, визначення специфіки ідентифікаційних процесів, формування нових соціальних типів особистості.

Список використаних джерел

1. Экман Пол Психология лжи [Telling Lies: Clues to Deceit in the Marketplace, Politics, and Marriage] / Пол Экман / Пер. с англ. Н. Исуповой, Н. Мальгиной, Н. Миронова, О. Тереховой. – СПб. : Питер, 1999. – 270 с
2. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін / О. Злобіна. – К. : Інститут соціології НАН України, 2004. – 400 с.
3. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі «індивід – суспільство» (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 320 с.
4. Пасхавер А. Система выстроена так, что у нас произошел отрицательный отбор в чиновничество / А. Пасхавер // Зеркало недели. – 2014. – № 24 (170). – 5 июля. – С. 1, 6.
5. «Плотность» изменений в общественном сознании // Зеркало недели. – 2014. – № 21 (167). – 14 июня. – С. 14.
6. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник / Автор-упорядник: Андрущенко В. та ін. – К.: Знання України, 2002. – 670 с.

References

1. Ekman Pol Psihologija lzhy / Pol Ekman / Per. s angl. N. Isupovoj, N. Malginoj, N Mironova, O. Terehovoj. – SPb. : Piter, 1999. – 270 s.
2. Zlobina O. Osobystist jak subject socialnyh zmin / O. Zlobina. – K. : Instytut sociologii NAN Ukrainy, 2004. – 400 s.
3. Mulyar V. I. Problema stanovlennia osobystosti v systemi «indyvid – suspilstvoi» (filosofsko-kulturologichnyj analiz) / V. I. Mulyar. – Zhytomyr : ZHDТУ, 2005. – 320 s.
4. Pashavjer A. Sistema vystrojena tak, chto u nas proizoshol otricatjelnyj otbor v chinovnichestvo / A. Pashavjer // Zerkalo njedjeli. – 2014. – № 24 (170). – 5 ijulja. – S. 1, 6.
5. «Plotnost» izmjenjenij v obshchjestvjennom soznanii // Zerkalo njedjeli. – 2014. – № 21 (167). – 14 ijunja. – S. 14.
6. Filosofija polityky: Korotkij encyklopedychnuj slovnyk / Avtor-uporjadnuk: Andrushchenko V. Ta in. – K.: Znannja Ukrainy, 2002. – 670s.

ЛИТВИНЧУК О. В., кандидат философских наук, доцент кафедры гуманитарных и социальных наук Житомирского государственного технологического университета (Житомир, Украина) E-mail: oksana.litva@yandex.ua

ТРАНСФОРМАЦИИ ИДЕНТИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ АДАПТИВНЫХ ПРОЦЕССОВ

Все мы живем в общем пространстве кризисного общества, в котором сосуществуют миры различных слоев населения. Вопрос жизненной адаптации человека в современных условиях становится чрезвычайно актуальным. Мир настолько переменный и нестабилен, что он коренным образом меняет всю систему ценностных приоритетов человека, от которого сегодня объективно требуются такие человеческие качества, которые считались редкими. Люди, которые идентифицируют себя с различными социальными группами, по-разному видят то, что происходит в обществе, их миры насыщенные различным содержанием и ценностями. Изменения, присущие современному обществу, диктуют новые требования к жизнедеятельности человека и его мировосприятия. В процессе исследования трансформаций идентичностей был использован метод логического анализа. Свою роль сыграл и такой метод, как синтез. Полученные результаты показали, что в современных условиях все претерпевает качественные изменения. Это создает ситуацию жизненного дискомфорта, в результате чего мир становится для современного человека чужим.

Ключевые слова: разрушение мира, адаптация человека, аномия, кризис идентичности, гражданская идентичность украинцев, маргинальность.

LYTVYNCHUK, OKSANA, Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Assistant Professor of the Department of Humanitarian and Social Sciences of the Zhytomyr State Technological University

(Zhytomyr, Ukraine) E-mail: oksana.litva@yandex.ua

TRANSFORMATION OF IDENTITY IN THE CONTEXT OF ADAPTIVE PROCESSES

We all live in a common space crisis society, in which worlds coexist in different segments of the population. The vital question of human adaptation in modern conditions is extremely important. The world is so variable and unstable that it radically changes the whole system of human value priorities on which today objectively required such human qualities that are considered rare. People who identify themselves with various social groups in different ways to see what is happening in society, their worlds full of meaning and different values. The changes inherent in modern society dictate new requirements for human life and outlook. The study transformations identities used method of logical analysis. His role was played by a method such as synthesis. The results showed that under current conditions it undergoes a qualitative change. This situation creates a life of discomfort, resulting in the world is alien to modern man.

Key words: destruction of the world, human adaptation, anomie, identity crisis, Ukrainian civic identity, marginality

Стаття надійшла до редколегії 15.04.16 р.

Рекомендовано до друку 20.04.16 р.